

Foto: Pedro Meyer, Mexico.

De eigendomstheorie van de staat

Henk Flap

Een zittende, wat oudere dame, goed gekleed, met parelketting, verzorgd kapsel, met de haren los, niet in de wereld om handarbeid te doen. Ze is afgebeeld tezamen met drie bedienden, staande achter haar, gereed om haar wensen te vervullen, in werkkleding met benodigdheden voor hun werk, waaronder dienbladen die vermoedelijk van zilver zijn. De twee vrouwelijke bedienden hebben hun haren vastgebonden in een knotje of iets dergelijks. De foto is genomen in Mexico, zo'n tien à vijftien jaar geleden. De foto drukt niet alleen uit dat de personen tot verschillende sociale

klassen behoren, maar tevens dat de zittende vrouw zowel de tuin, het bijbehorende huis als ook de andere drie personen in bezit heeft. In Nederland worden ook wel foto's van families of van bedrijven gemaakt, doch daarop is het lastig - hoewel leeftijd, kleding, uiterlijk of houding toch soms iets verraden - om klasseverschil uit te maken of om aan hand van uiterlijke kentekens vast te stellen wie de baas is.

Voor mij is deze foto niet zo maar een voorbeeld van een verschil in symbolische macht tussen mensen, ze representeert tevens een bepaalde ideologie. Het gaat bij deze foto mijns inziens om een uitdrukking van de eigendomstheorie van de staat volgens welke het land, de staat, en het volk eigendom zijn van de vorst en zijn bestuurlijke elite. En waarbij de huishouding van de vorst en die van de staat in elkaar overlopen. Net als Mexico zijn de meeste landen op de wereld nog steeds sterk agrarisch. Agrarische samenlevingen kennen gewoonlijk een dergelijke ideologie, die de grote ongelijkheden in die samenlevingen bestendigt (Lenski 1966). En als ze industrialiseren, dan nog zal de ideologie uit het verleden lang nazingen, al kent zo'n land inmiddels democratische instituties die *de jure* een scheiding aanbrengen tussen de staatsmachten, en die bemand worden door een geschoold ambtenarencorps.

Een ideologie legitimeert belangen, veelal de bestaande, en zet ertoe aan deze te behartigen. Weber omschreef zo mooi dat ook een elite graag het gevoel heeft dat bestaande verhoudingen rechtvaardig zijn: 'Glück soll legitim sein' (Weber 1921, 299). De zittende vrouw gelooft in de ideologie, anders had ze zich niet zo laten afbeelden, het portret is overduidelijk gearrangeerd. De drie anderen hebben, als ze er al anders over denken, vermoedelijk weinig keuze dan zich gewillig te laten fotograferen.

Voor de opkomst van het Westen werden ook in Europa staten bestuurd volgens het beginsel dat heersers en de bestuurlijke elite een staat, het land en het volk in eigendom hebben. Volgens dit beginsel mag een vorst naar eigen goeddunken handelen, zo kan hij kan bepaalde staatszaken verkopen of verpanden. Met hem is de bestuurlijke elite vrijgesteld van allerlei plichten zoals belasting betalen. In de achttiende en negentiende eeuw ontwikkelde zich in West-Europa onder invloed van commercialisering en later de

industrialisering een meer activistische, democratische ideologie, volgens welke de staat van het volk is en de vorst en de bestuurlijke elite het volk dienen te vertegenwoordigen. De verbreiding van deze democratische ideologie is een belangrijke verklaring waarom industriële samenlevingen een grotere gelijkheid kennen dan de agrarisch samenlevingen waaruit ze voortkomen.

In Nederland heeft deze eigendomstheorie van de staat minder diepe wortels, daar Nederland als agrarisch-maritieme samenleving een ander verleden heeft dan de meeste andere samenlevingen die een meer zuiver agrarisch verleden hebben (Ultee, Arts & Flap 1996). De stadhouders hadden dan ook tijdens de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden bepaald geen absolute macht, eerder was er sprake van een patronagestelsel. Navent waren de ongelijkheden tussen de inwoners van de Republiek geringer dan elders (De Vries & Van der Woude 1995).

Het bestaan van deze ideologie kan wellicht helpen om te begrijpen waarom de communistische experimenten in destratificatie in de twintigste eeuw zijn mislukt, en waarom de oude partij-elite in de post-communistische landen, inclusief China, als vanzelfsprekend zich het vroeger collectieve bezit toeëigent en waarom de rest van de bevolking dat toelaat. Pipes (1974) benadrukte dat er een sterke continuïteit bestaat in de geschiedenis van deze landen, een autoritaire traditie die teruggaat op hun agrarisch en absolutistisch verleden waarin de eigendomstheorie van de staat wijde verspreiding vond.

Literatuur

Gerhard E. Lenski (1966), *Power and Privilege. A Theory of Social Stratification*. McGraw-Hill, New York.

Richard Pipes (1974), *Russia under the Old Regime*. Weidenfeld & Nicholson, Londen.

Wout Ultee, Wil Arts & Henk Flap (1996), *Sociologie: Vragen, Uitspraken, Bevindingen*, herziene editie. Wolters-Noordhoff, Groningen.

Jan de Vries & Ad van der Woude (1995), *Nederland 1500-1815. De Eerste Ronde van Moderne Economische Groei*. Balans, Amsterdam.

Max Weber (1921), *Wirtschaft und Gesellschaft*. Duncker & Humblot, Berlijn.